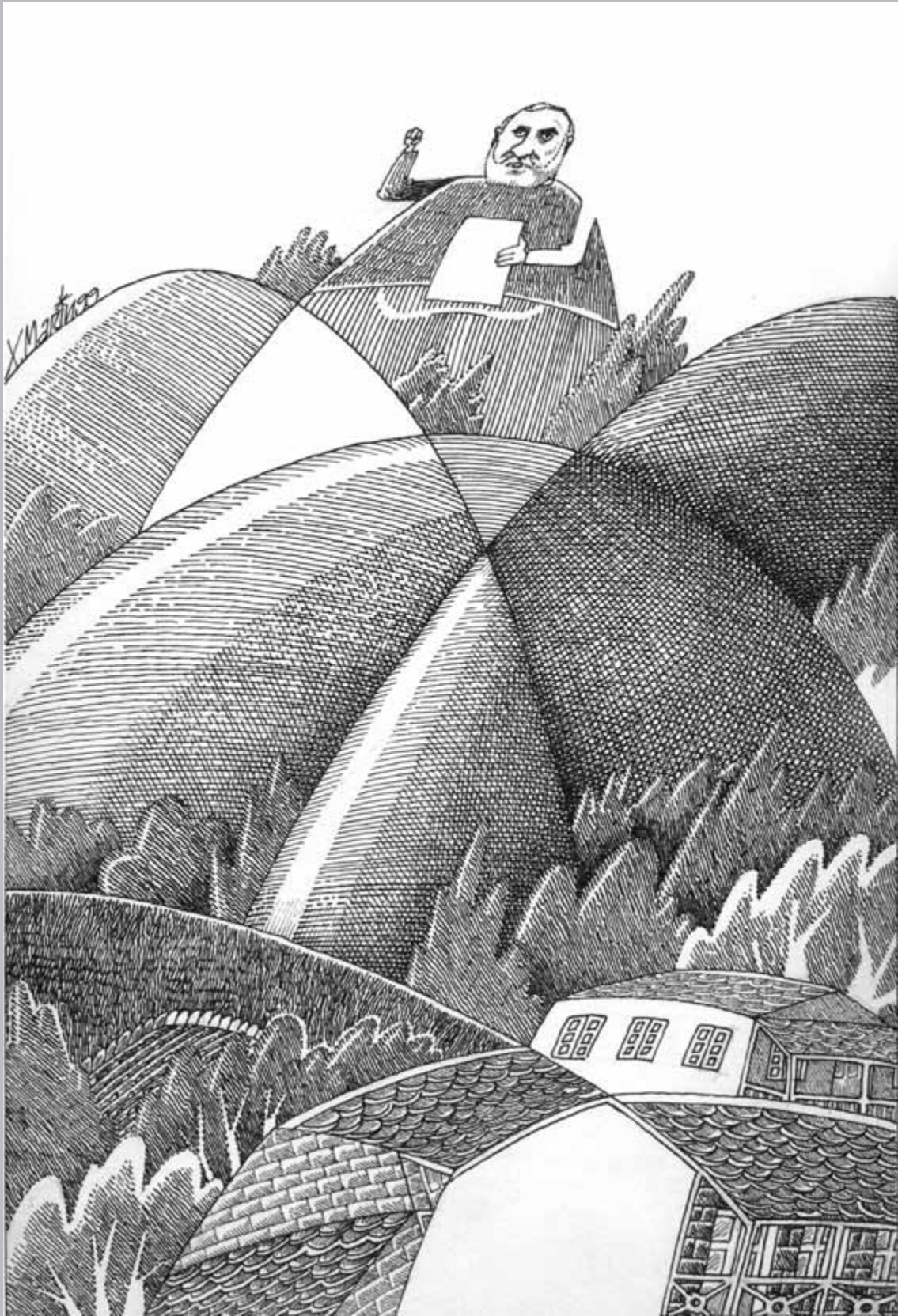
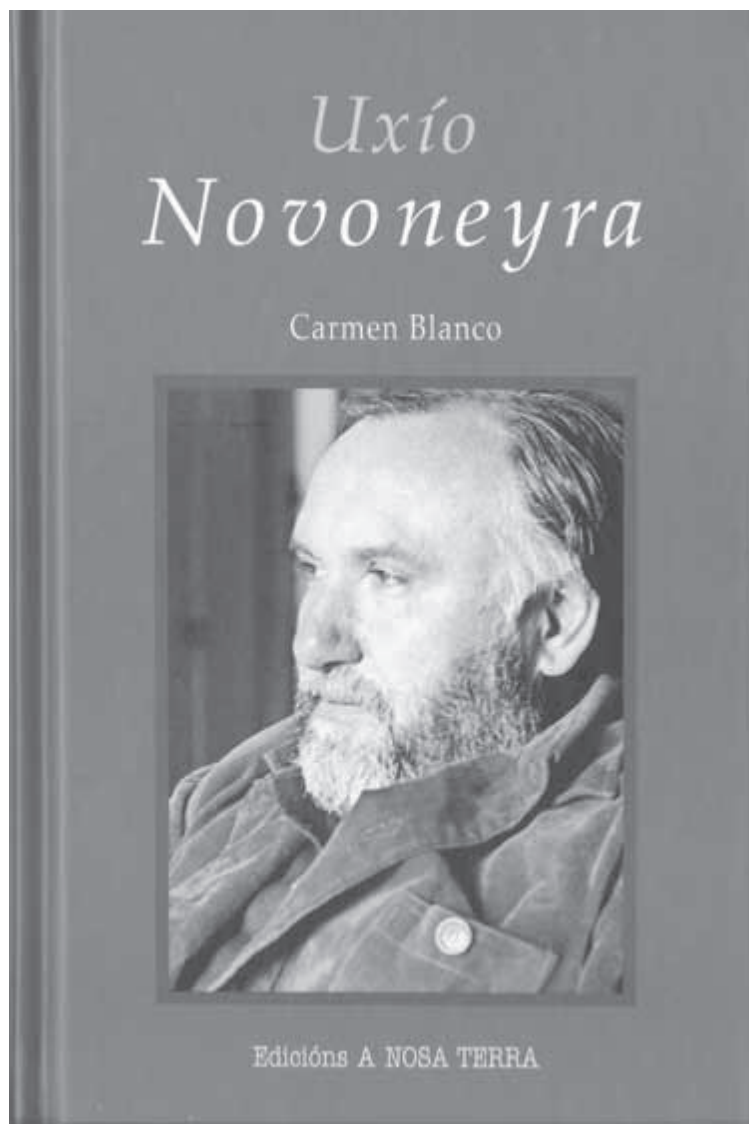

Uxío Novoneyra

DÍA DAS LETRAS GALEGAS

CARMEN BLANCO

Naceu en Lugo, onde vive, e é narradora, poeta e ensaísta. Exerce como profesora de Literatura Galega da Universidade de Santiago de Compostela e coordina, con Claudio Rodríguez Fer, a revista multicultural *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*. En relación co poeta

do Courel e o seu mundo publicou os libros *Uxío Novoneyra* e *María Mariño. Vida e obra*; coordinou o libro *Día das Letras Galegas 2007. María Mariño Carou* e o monográfico sobre esta autora no *Boletín da Real Academia Galega*; e fixo a voz do escritor na *Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada*; así como, en colaboración con Rodrí-

guez Fer, realizou a voz da *Gran Enciclopedia Gallega* e a edición de *Os eidos*. Como narradora é autora de *Vermella con lobos* e *Atracción total*. Como poeta publicou mostradas da obra *Estraña estranxeira*. Como ensaísta centrouse nos temas de poder, muller, sexo e cultura, en obras como *Literatura galega da muller*; *O contradiscurso das mulleres*; *Nais, damas, prostitutas e feirantas*; *Mulleres e independencia*; *Luz Pozo Garza: a ave do norte*; *Alba de mulleres*; *Sexo e lugar*; e *Casas anarquistas de mulleres libertarias*. Tamén publicou os libros *Conversas con Carballo Calero* e *Carballo Calero: política e cultura*, así como diversas edicións introducidas de autores contemporáneos, entre elas a mostra bilingüe *Extranjera en su patria. Cuatro poetas gallegos. Rosalía de Castro. Manuel Antonio. Luís Pimentel. Luz Pozo Garza*. Ilustrou poesía de Rodríguez Fer e fixo o logotipo de *Unión libre*. A súa heterónima Emma Luaces publicou versións de Safo no libro *Do amor e da literatura* e unha mostra do poemario "Lobo azul".

O Poeta Novoneyra:

A TEIMA DA TERRA E A PESTE DA HISTORIA

Carmen Blanco

Un cantor do Courel a Compostela

O poeta Uxío Novoneyra naceu o 19 de xaneiro de 1930 na aldea de Parada, na serra luguesa do Courel, dentro dunha familia labrega acomodada. Este marco xeográfico courelao, onde pasa a nenez e primeira mocidade e a onde sempre volverá, conforma as vivencias básicas da súa creación poética, ata o punto de que esta non se pode explicar sen aquel. Por isto, Novoneyra será esencialmente cantor do Courel, terra e teima desde onde olla o mundo.

En 1945 trasládase durante o período escolar a Lugo para estudar o bacharelato, que remata en 1948. Neste último ano coñece na cidade da muralla ao seu compañeiro en idade, o escritor da Terra Cha Manuel María, persoa que permanecerá unida á biografía de Novoneyra, mais poeta moi distinto e personalidade mesmo oposta ao cantor do Courel. Con anterioridade, en 1947, vai vivir a Parada a autora noiesa María Mariño Carou con quen o poeta iniciará unha profunda relación persoal que durará ata a morte da escritora en 1967 e que deixará a súa pegada na obra de ambos.

De 1949 a 1951 está en Madrid e alí, tras superar o Exame de Estado, matricúlase por ouvinte en Filosofía e Letras. Esta xeira madrileña é unha etapa de formación cultural autodidacta, aberta a lecturas moi diversas, entre elas poesía oriental e da negritude. E é en Madrid onde comeza el mesmo a escribir poesía, animado por Dionisio Gamallo Fierros, tamén mentor da escritora da Mariña luguesa Luz Pozo Garza. Nestes anos proxecta distintos libros poéticos en castelán e é este un momento importante na conformación da súa ideoloxía crítica progresista e o do seu inicio como *dicidor* de poesía dando o seu primeiro recital poético nas aulas universitarias e participando noutro no Teatro Lara.

En 1952 volve a Galicia para facer o servizo militar, coincidindo de novo con Manuel María. A vida castrense dura dous anos, con estancias en Santiago de Compostela, A Coruña e Lugo. As experiencias compostelás son fundamentais para a súa formación galeguista na que teñen unha importancia especial personalidades como o pintor Carlos Maside, o político e ensaísta Ramón

Novoneyra debuxado por Laxeiro.

Piñeiro e o escritor Ramón Otero Pedrayo. É precisamente este contacto co galeguismo, xunto coa volta ao Courel durante unha convalecencia no ano 1952, o que motiva ao autor para escribir en galego. A continuación, de 1953 a 1962 permanece arredado na súa terra natal tendo que gardar repouso a causa dunha pleuresía mal curada durante o servizo militar. Nesta situación de soidade madura o ciclo poético courelao, que se inicia co libro *Os eidos* (Galaxia, Vigo, 1955) escrito entre 1952 e 1954. A obra, dedicada a Maside e Piñeiro, leva un prólogo deste último insistindo de maneira especial no motivo central da vivencia da terra.

De 1962 a 1966 vive en Madrid e traballa na radio e na televisión, sempre en programas relacionados coa poesía galega, española ou universal, como “Versos a media noite”, “Poesía e imaxen” ou “Poesía en Compostela”. Nestes anos participa na bohemia madrileña e asiste aos faladoiros do Café Gijón cun grupo de escritores, artistas plásticos, periodistas, estudantes e economistas de distintas ideoloxías, entre os que estaban o poeta Carlos Oroza, o pintor Tino Grandío e o sociólogo Daniel Pino, daquela estudante. Ao mesmo tempo, relaciónase cos membros do grupo Brais Pinto, particularmente co pintor Reimundo Patiño, así como co profesor Xosé Luís Cochón. Neste ambiente de vangarda artística e preocupación política escribe, entre 1962 e 1965, a serie poética titulada “Elegías de Madrid”, que xunto con outras dúas anteriores (“Primera verdad y tiempo con nombres” e “Elegías del Caurel”, elaboradas respectivamente entre 1953 e 1957 e 1958 e 1961) conforman o libro, editado en versión bilingüe galego-castelá, *Elegías del Caurel y otros poemas* (Rialp, Madrid, 1966).

En 1966 retorna outra vez ao Courel debido á enfermidade dos seus pais: o pai morrerá en 1971 e dous anos despois a nai. En 1968 coñece en Lugo a Elba Rei coa que casará en 1973. A parella terá tres fillos, Branca-Petra, Uxío e Arturo, e vivirá ata 1983 entre a cidade de Lugo e O Courel. Nesta nova etapa vital, por iniciativa da súa muller, recompila os poemas do ciclo courelao posteriores á publicación do primeiro libro e escritos entre 1954 e 1957, que, xunto con outros máis recentes de marcado signo político, conforman a obra titulada *Os eidos / 2* (Galaxia, Vigo, 1974), ilustrada con debuxos de Laxeiro e dedicada á memoria dos seus pais e de María Mariño. Logo, as dimensións política e caligráfica aparecen conxugadas no seu seguinte libro, *Poemas caligráficos* (Brais Pinto,

Madrid, 1979), prologado e deseñado por Reimundo Patiño. Nestes anos tamén traduce ao galego varios poemas do escritor e político chino Mao Zedong (*El Progreso*, 19-9-1976).

A comezos da década dos oitenta, Novoneyra, considerado xa como un clásico, comeza a recompilación do seu ciclo courelao, despois de sometelo a unha rigorosa depuración. Así, publícase *Os eidos. Libro do Courel* (Xerais, 1981), que terá distintas reedicións en anos sucesivos, como a ampliada de *Os eidos. Libro do Courel* (Xerais, Vigo, 1985). Ambas obras levan unha antoloxía de comentarios críticos e un glosario feito polo autor, xunto con pezas manuscritas, ilustracións de Maside, Grandío, René Portocarrero, Blas Lourés, Laxeiro e Pedro Tavera, e unha notación musical de Manuel Balboa.

En 1983 afíncase definitivamente en Compostela desde onde exerce a presidencia da Asociación de Escritores en Lingua Galega de 1982 a 1986, e de 1988 ata 1999, data da súa morte. Compostela conformará, con Lugo e Madrid, o triángulo central das cidades da súa vida e obra.

Na segunda metade da década dos oitenta comeza unha recompilación temática da súa obra completa. En *Muller pra lonxe* (Deputación de Lugo, Lugo, 1986) recolle poemas eróticos e amorosos nunha edición artística ilustrada por Carlos Pardo Teijeiro e cun epílogo de Claudio Rodríguez Fer. Máis adiante en *Do Courel a Compostela 1956-1986* (Sotelo Blanco, Barcelona, 1988) recolle composicións de temática política, acompañadas por textos manuscritos do autor e unha escolma crítica. E finalmente aparece unha nova versión bilingüe galego-euskera da temática courelá, agora depurada dos elementos políticos ou eróticos, presentes nas recompilacións anteriores

Novoneyra debuxado por Lorente.

deste ciclo, e sen as dedicatorias nin o glosario das edicións precedentes. Esta versión, titulada *Bazterrak / Os eidos I e II* (Pamiela, Iruñea, 1988), foi realizada e prologada polo poeta donostiarra Koldo Izagirre. Máis adiante, ao inicio da década dos noventa ve a luz unha edición introducida e anotada deste ciclo telúrico ao coidado de Claudio Rodríguez Fer e Carmen Blanco, *Os eidos* (Xerais, Vigo, 1990), edición que repite o corpus poético da vasca á que tan só engade un último poema, o titulado “O monte Cido”, escrito en 1985. Esta última obra terá varias reedicións.

Os anos noventa van amosar unha nova contribución creativa do escritor, que dá a coñecer tres publicacións de literatura infantil ambientadas na xeografía

Novoneyra, pintado por Tino Grandío.

do Courel e cunha rica linguaxe poética: os dous contos de aventuras *O cubil do xabarín* (Edelvives, Zaragoza, 1991) e *Gorgorín e Cabezón* (Edelvives, Zaragoza, 1992) e a recreación persoal dunha lenda courelá co título *Ilda, o lobo, o corzo e o xabarín* (Edelvives, Zaragoza, 1998), ilustrados, respectivamente Quintana Martelo, Quintana & Vázquez e Manuel Uhía. Nesta mesma década, seguindo o proceso recompilatorio temático e monolingüe en galego, reeditáse *Elexías do Caurel e outros poemas*, con modificacións, ademais do engadido da serie “Madrid / noite”, ilustrado cun debuxo de Reimundo Patiño e baixo o título de *Tempo de elexía* (Via Láctea, A Coruña, 1991). Ademais, despois dun longo silencio poético, publica a obra *Poemas da doada*

certeza i este brillo premido entre as pálpebras (Espiral Maior, A Coruña, 1994), con gravados de Carlos Crego, fotografías de Federico García Cabezón, unha pintura de Reimundo Patiño e caligrafías do propio autor, versos que teiman na certeza contra todas as evidencias do non certo.

Nos últimos anos noventa verán a luz distintas publicacións de autoría colectiva e colaboración interartística, como *Camelio xaponés* (Consortio da Cidade de Santiago, Santiago de Compostela, 1995), que reúne en edición bilingüe galego-nipona composicións de temática compostelá: sete *xiikas* (versos xaponeses) de Ayako Sugitani, en versión galega de Novoneyra, e tres composicións galegas de Novoneyra, en versión xaponesa de Sugitani; *Betanzos: Poema dos Caneiros e Estampas* (Concello de Betanzos, Betanzos, 1997), reedición do poema da festa das barcas no río Mandeo das *Elegías*, con limiar de Xulio Cuns e estampas de Jesús Núñez; ou *Onde só queda alguén para aguantar dos nomes* (Noitarenga, Santiago de Compostela, 1999), en coautoría con Emilio Araújo e con fotografías de Federico García Cabezón, sobre a perda do vello mundo da montaña.

E nos dous anos anteriores á súa morte publícase unha *Antoloxía poética* (A Nosa Terra, Vigo, 1997) de todos os seus ciclos feita por Carmen Blanco e o libro de conversas con Emilio Araújo, *Dos soños teimosos* (Noitarenga, Santiago de Compostela, 1998), o testamento intelectual que deixou en vida. E no ano final do século e da súa existencia aparecerá postumamente a derradeira obra por el preparada, *Arrodeos e desvíos do Camiño de Santiago e outras rotas* (Xunta de Galicia, A Coruña, 1999), con fotografías de Federico García Cabezón, grafismos do poeta e notas introdutorias de Ignacio Castro, a obra á que o poeta tiña dado con anterioridade outros nomes, entre eles, *Ámeto Mítico* e *Libro de Rotas / Ámeto Mítico*.

Novoneyra morre en Santiago de Compostela o 30 de outubro de 1999, o seu cadáver foi velado no Museo do Pobo Galego e logo enterrado no cemiterio de Lugo con cerimonia civil. No seu Courel natal tocaron as campás.

Proliferación poética depurada

Novoneyra non é un poeta prolífico en exceso e deixounos como legado último unha obra relativamente breve e depurada. O autor é fecundo na súa creación primeira, dada en entregas personalizadas, en recitais máis ou menos privados ou públicos; espallada en distintas publicacións; ou gardada. Mais é constantemente crítico na fixación da súa creación definitiva e na súa madurez, ademais de crear de novo, volve reiteradamente sobre o xa escrito, nun labor de recreación obsesionado pola procura perfeccionista da palabra exacta, que coincide sempre coa expresión máis depurada. A isto cómpre sumar o seu carácter de poeta total que trata de abranguer o abano esencial da problemática humana, aínda que se sitúe nunha determinada perspectiva, xa sexa paisaxística, política ou existencial, as tres claves temáticas básicas da súa poesía. De aquí deriva a unidade e a personalidade da poética novoneyriana, que aparece máis claramente marcada nas últimas versión dos libros dos diferentes ciclos temáticos nos que vai recollendo e integrando as pegadas das modas históricas e literarias e acumulando os persoais acertos anteriores: *Os eidos*, *Muller pra lonxe*, *Do Courel a Compostela*, *Tempo de elexía* e *Arrodeos e desvíos do Camiño de Santiago e outras rotas*.

O pouso popular e a apertura da vangarda

De todos os xeitos, nesta unidade temática e estilística é posible sinalar unha serie de cambios, que

Novoneyra, pintado por Pedro Martínez Tavera.

nalgúns casos non son máis que distintas dimensións poéticas e que están estreitamente vinculados ás vivencias persoais e sociais do escritor, tal como se pode deducir do recorrido biobibliográfico precedente. Mais no Novoneyra maduro conviven o máis esencial de cada un dos achados atopados ao longo da súa traxectoria poética: o canto á natureza e á terra, indisoluble do canto humano; a presenza da voz telúrica tal como aparece na tradición oral popular, reflexo da historia, da prehistoria e da intrahistoria; os motivos existenciais constantes do amor e a morte; o tema social e político na súa dimensión galega e universal; as preocupacións temáticas e expresivas de certas vangardas, como o surrealismo,

o expresionismo abstracto, a poesía *beat* ou o letrismo; e a sintonía coa poesía galaica dos cancioneros medievais, Rosalía de Castro e Eduardo Pondal, especialmente, así como con poéticas indixenistas e de certas culturas ancestrais, que practican unha arte estreitamente integrada na vida e apartada das referencias librescas.

Este canto total novoneyriano presenta unha serie de dimensións temáticas e formais que aparecen interrelacionadas. Desde o punto de vista da expresión, cohabitando no autor a dimensión popular de tipo tradicional coa vangardista. A primeira maniféstase sobre todo no ciclo telúrico, ambientado na serra e nos camiños, co que comeza e acaba a súa carreira literaria: *Os eidos e Arrodeos e desvíos*. Mentres, a segunda concéntrase na obra castelá, na de ambientación metropolitana e temática política e erótica dos ciclos elexíaco, político, amoroso e caligráfico.

Máis alá da escrita: poética da fala, do rito, da man

Unha das características básicas da poesía de Novoneyra radica na súa tentativa de ir máis alá da escrita, tratando de superar o carácter literal, é dicir, reducido á letra impresa, que a literatura culta ben arrastrando desde que na idade moderna en occidente se independizou da música e do son. Estamos ante unha creación que, polo xeral e na medida do posible, fuxe de elementos culturalistas e librescos. E, aínda que na mente do escritor fique o pouso de numerosas lecturas poéticas, tenta escribir como se nada estivese escrito, apoiándose sobre todo na *lingua-fala* da poesía popular aínda viva nos cantos courelaos, daquela acochados case só no seu lugar e hoxe xa máis espallados polo mundo. E, conectando pasado e futuro, o poeta bebe nos actos creativos totalizadores propios das culturas primitivas, reivindicados por vangardas artísticas como a *action painting*, a *process art*, a arte corporal e todo tipo de *happenings*.

Todos os aspectos que fan da poética novoneyriana unha *poética da fala* deriváanse desta característica

xeral enunciada. Estamos ante unha poesía baseada no acto oral, é dicir, unha poesía para ser dita e oída, que extrema a expresividade literaria dos recursos fónicos da linguaxe. De aí a importancia do emprego da lingua oral e dialectal, da dimensión fonosimbólica e do silencio. E así, por exemplo, nun poema de *Muller pra lonxe* encontramos a aliteración fonosimbólica das vocais claras *A* e *E* para suxerir a brancura da neve, a expresión reconcentrada e o espazo en branco para evocar o silencio que acompaña a ese fenómeno meteorolóxico, e a presenza de hiperenxebismos, vulgarismos e dialectalismos (*concencia, ámeto ou mai*) como na fala diaria do común no seu contorno persoal e veciñal do Courel:

Nadal neva a neve caíndo con todo o ámeto
coallado silencio /lá e mai/ tapa serra e concencia
mais de ti de ti só me apadúo en canto

Desa mesma fuxida do cárcere da letra impresa procede tamén o que denominamos *poética do rito*, que fai desta poesía un acto ritual dunha relixión literaria que esixe unha participación totalizadora das mentes e dos corpos, tanto na creación como na interpretación ou recepción, en consonancia cos cerimoniais dos traballos, das festas e das celebracións todas. Esta poética maniféstase sobre todo a través do carácter teatral, litúrxico e caligráfico dos textos.

Os *elementos teatrais* e o *estilo litúrxico* están claramente asociados e veñen dados especialmente pola acumulación das funcións expresiva e máxica da linguaxe, pola incidencia da apóstrofe e do diálogo ou pseudodiálogo. Encontramos mostra de case todos estes recursos no poema coral "Letanía de Galicia", onde os elementos líricos se conxugan cos épicos e dramáticos e onde aparecen reconcentradas as artes do estilo litúrxico católico que o poema expropia, especialmente a través do emprego de dúas voces, a persoal da individualidade consciente, que dirixe a cerimonia de autoafirmación e autoconciencia galeguista, e a coral e comunal, que lle segue no proceso de aprendizaxe no amor e na sabedoría da galeguidade e do humanismo:

GALICIA digo eu ún di	<i>GALICIA</i>
GALICIA decimos todos	<i>GALICIA</i>
hastr'os que calan din	<i>GALICIA</i>
e saben	<i>sabemos</i>
(...)	

sabemos que ti podes ser outra cousa
sabemos que o home pode ser outra cousa

A *poética caligráfica* da obra de Novoneyra é un dos seus aspectos máis persoais, aínda que, naturalmente, entronque con antigas tradicións que se poden atopar na literatura china, na escritura ornamental da arquitectura árabe, tamén na experiencia occidental dos caligramas e, por suposto, na pintura des graffitis. Por outra parte, resulta moi significativo que esta faceta interartística fora introducida no panorama literario da man do pintor expresionista abstracto Reimundo Patiño, quen no seu limiar a *Poemas caligráficos* insiste na polivalencia deste signo manual. A *manuscrita* de Novoneyra aproxímase tanto á poesía visual como á pintura baseada no propio acto e no movemento corporal. Cómpre, pois, contemplala como un cadro ou como calquera outra arte plástica e aplicar os saberes de ciencias como a semiótica cinésica e prosémica á hora de interpretar estes textos artísticos.

Mais, deixando á marxe a análise grafolóxica que sen dúbida sería necesaria para unha comprensión total dos poemas, ao igual que a observación do acto mesmo da escrita, podemos analízalos sobre o papel e dunha maneira parcial acudindo ao simbolismo gráfico. Nunha das caligrafías do seu emblemático poema “Chove pra que eu soñe...” observamos os trazos leves en paralelo e o ritmo monocorde que tratan de representar o discorrer en liñas verticais da chuvia e que, á vez, se conforman nunha amalgama que suxire a nube cargada de auga e a nebulosa asociada ao soño do estar nas nubes:

Como contraste, temos outra caligrafía ben distinta no caso do poema “Morrer é ficar morto”. Aquí o trazo grosso, negro e contundente resalta a identidade de cada unha das letras e a autonomía das palabras, para por de manifesto o carácter irrevogable da sentença, que é, á vez, definición e epitafio:

Novoneyra
e Elva Rei.

Minimalismo elemental

Outra característica básica da poesía novoneyriana é o seu minimalismo elemental. A súa poética xira en torno á procura dunha mensaxe sintética e esencial, a través duns símbolos elementais polivalentes que se abren nunha multiplicidade de significados. Neste feito radica, precisamente, a aparente facilidade e a complexa profundidade da súa obra. A linguaxe sintética, a expresión esencial, o recurso ao silencio e o emprego do simbolismo gráfico e fónico son os trazos que máis contribúen a crear tal minimalismo.

A lingua poética de Novoneyra repudia todo o accesorio ficando só o imprescindible. De aí deriva a súa tendencia ao conceptualismo e ao poema curto mesmo duns ó verso:

tamén iles ises din dixeron verbas que non son verba
que só son verbas
Bailas e faisme libre

Noutras ocasións, esta depuración dá lugar a unha lingua que é só esqueleto, pois redúcese ás categorías esenciais da frase ou á pura frase nominal, aparecendo tan só as categorías secundarias cando

teñen unha función de primeira orde. O poema dedicado a Ramón Piñeiro presenta un predominio de nomes pertencentes ao campo semántico da terra, ao que aparece asociado, a través da metáfora, a propia figura do dirixente do galeguismo no interior durante a ditadura, para mostrar así a súa identificación coa patria; ademais, os dous verbos de pensamento evidencian o carácter resistente da súa política:

Ramón de Lán cara en Compostela
peito só da patria teima-vela!

Na “Letanía de Galicia” encontramos a caracterización psicolóxica, sociolóxica, económica e política da Galicia do franquismo dos anos sesenta a través do predominio da frase nominal e da presenza do adxectivo esencial:

GALICIA da door	chora á forza
GALICIA da tristura	triste á forza
GALICIA do silencio	calada á forza
GALICIA da fame	emigrante á forza
GALICIA vendada	cega á forza
GALICIA tapeada	xorda á forza
GALICIA atrelada	queda á forza

E en “Quen amores ha como dormirá” aparece a utilización recorrente do adverbio de lugar e tempo con valor expresivo:

Toda a casa toda a noite
o escano da porta a cociña o tránsito o comedor i
o coarto toda a noite
todo sabe que estuveche e dimo plegando o seu ámeto:
eiquí i aiquí i aiquí i aiquí i aiquí i aiquí i aiquí
i o corvo de ALAN POE a repetir:
nunca máis
nunca máis

A busca constante da depuración chega ao seu límite na ausencia de palabras, nunha poética do silencio que apela necesariamente á participación intelixente e sensible de quen le. Así, a poesía de Novoneyra cala moito máis do que di, porque nela a sutileza non é aparente nin explícita, senón

profunda e implícita. O poeta guíase por un lema: que as palabras non tapen o silencio, xa que o silencio é significativo. Estamos, pois, ante uns textos abertos á interpretación múltiple, debido ao seu carácter suxerinte e ambiguo, que nalgún caso se aproxima ou coincide coa linguaxe lúdica e intelectual da adiviña. Isto último ocorre nun poema de *Os eidos* alusivo ao lobo, que na edición de 1981 aparece coa “solución” ou clave interpretativa seguindo o modelo tipográfico propio do xénero:

OS soños negros i os xeitos broucos da noite
nun envoltiroi polos carreiros do monte.

·oool O

Mais o silencio como técnica é unha constante que está presente practicamente en todas as composicións, estreitamente unido á expresión espida e ao propio silencio como tema: “De tanto calar xa falo eu solo”. Moitas veces este recurso aparece apoiado por signos gráficos como a exclamación, os puntos suspensivos ou o espazo en branco:

Tendo o meu silencio
e paro o tempo...
.....

Gran boi deitado
serra do sol
onde eu son
ca uz i o carpanzo!

Así mesmo, a dimensión gráfica complementa a expresión límite ao engadir un valor máis aos signos. Nos poemas “visivos” como a “Letanía de Galicia” ou o “Vietnam canto” acumúlanse de maneira especial os recursos tipográficos para expresar a mensaxe política: distintos tipos de letra (maiúscula, minúscula, redonda, cursiva ou negriña), espazo en branco, amalgama reiterativa de vocábulos, separación dos grafemas da palabra...:

libre pra servir *libre pra servir*
libre pra non ser *libre pra non ser*
libre pra morrer *libre pra morrer*

noitenoite
partir esta n / o / i / t / e en anacos
que en cada un só quepia un home
(...)
/ MARIA MARIÑO dinamiteira da FALA /

h o m e - p o b o
h o m e - p o b o

aquil por siglos foi un pobo como é o meu
o meu por anos foi un pobo como é aquil

IRMANDIÑOS DE GALICIA VIETCONG

Estas técnicas concéntranse especialmente na poesía cívica, onde aparecen o anagrama, que xoga coas letras dun nome, e as palabras cruzadas, centradas nas teimas novoneyrianas do NÓS, NOSO, NOSA ou NOSAS, á vez NO e NON:

ALAGAIRI IRIAGALA

N N S S
N O S A
N S S S
O O
N S

Pero tamén están presentes na creación erótica, como ocorre no “Canto pra ter favores de Venus”, que utiliza diversos xogos tipográficos para deseñar os movementos curvos e os encaixes do amor:

e
s
b
a
r
a
s axustas como un broche
oc
roch
roch
oc

No ciclo courelao ten tamén relevancia o aspecto visual, a través do emprego dos puntos suspensivos, do espazo en branco e máis do barrote:

O libro pechado i on fiu de sol
diagonal do intre.

E, por suposto, outros fenómenos, como a importante dimensión fónica cargada de simbolismo, contribúen tamén ao enriquecemento duns signos mínimos, que son a base da elementalidade novoneyriana.

Integración temática: terra, xente e liberdade

O mundo de Novoneyra caracterízase pola súa integración temática. Estamos ante unha poesía total que abrangue as coordenadas básicas da realidade, conxugando distintos tons e motivos. Mais nesta totalidade poética aparecen marcadas tres direccións conceptuais, centradas respectivamente nas “ cousas”, no “eu” e no “nós”. Ditos núcleos temáticos xeran as tres dimensións xa sinaladas: a ecolóxica, a existencial e a política.

A dimensión ecolóxica é sen dúbida a básica e primixenia na poética do escritor e a que contribúe especialmente ao seu carácter totalizador:

NEVA pra atenuar o MUNDO

Esta temática presenta, á súa vez, dúas facetas: a cósmica e a telúrica. Ambas as dúas teñen como obxecto poético, en sentido concreto, as cousas e, en sentido xenérico, o todo:

Nada dixera que non aínda.
Todo era unha cousa miña.

Esta visión da natureza e o cosmos é de tipo animista e nela aparece integrado o ser humano como unha cousa máis:

Terras altas e craras da Lucenza
onde se ollan cerca as serras lonxanas!
(...)
Eu son esto que vexo e que me veí:
.....
Cebreiro! Faro! Iribio! Cervantes!

Por isto, as outras dúas dimensións, a existencial e a social, están englobadas nesta ecolóxica. De maneira moito máis clara e recorrente a existencial, tal como podemos ver nestes versos que falan da soidade absoluta do ser humano ante a inmensidade da serra:

Courel dos tesos cumes que ollan de lonxe!
Eiquí síntese ben o pouco que é un home...

Mais tamén aparece esa integración, aínda que de maneira máis implícita, coa temática política:

Galicia será a miña xeneración quen te salve?
Irei un día do Courel a Compostela por terras
libradas?

A dimensión filosófico-existencial céntrase, en sentido concreto, no eu e, en sentido xenérico, no ser humano. Así, aparecen ao longo da obra novoneyriana motivos temáticos como a identidade persoal, a soidade humana, a angustia existencial, o absurdo da vida, a teima na esperanza, a irreversibilidade da morte, o apoio vital do eros e a seguranza do amor:

Son o home que pode e soporta ser home;
i, anque sei que non teño máis que esta vida,
teimo algo que desminta a seguranza de que todo
está perdido

Tan perto o canto cando che eu miro!
Como se chegara a lembrar pro que eu nacera.

Non lle neguemos nada a esta hora nosa.
Logo volverán os días en que todo se vira.

Sí amiga non temos nada que non se perda doadamente.

A dimensión socio-política xira, en sentido concreto, en torno ao nós e, en sentido xenérico, en torno á sociedade. Presenta, ademais, dúas vertentes, unha galega e outra universal. Ambas fanse patentes neste poema, onde, como case sempre, agroma o enfoque totalizador:

Todo o que pasou o meu pobo pasoume a min
todo o que pasou o home pasoume a min

Estes aspectos están indisolublemente unidos á ideoloxía nacionalista e de esquerda que late no groso da obra do Novoneyra maduro e que se revela na “Letanía de Galicia” e no “Vietnam Canto”, pero tamén nos poemas dedicados aos obreiros Amador Rei e Daniel Niebla mortos na represión do Ferrol, Piñeiro, Otero Pedrayo, o artista exiliado Luís Seoane ou os paseados na guerra civil, por unha banda, e, pola outra, ao mítico Che Guevara, ao Chile da liberdade ou ao poeta Federico García Lorca asasinado. Ambos matices fican constatados de maneira contundente nestes versos dirixidos a Galicia pensando na humanidade toda:

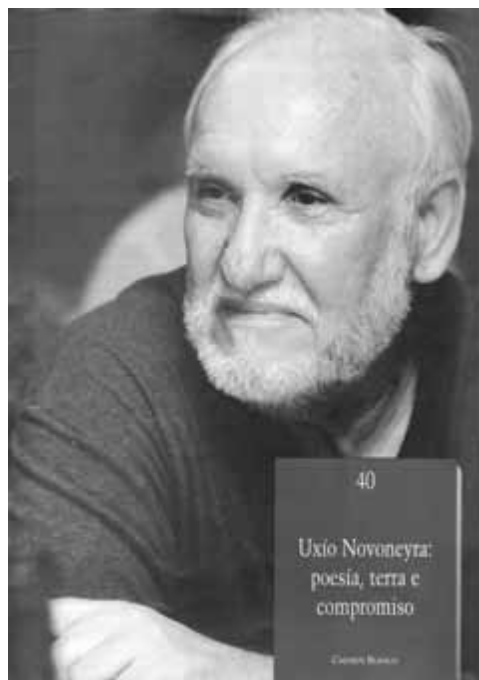
*Sabemos que ti podes ser outra cousa
Sabemos que o home pode ser outra cousa*

Resulta tamén evidente a posición popular desta poesía feita a favor das clases oprimidas, coa esperanza posta na xente que ama a liberdade e coa teima no desexo dun cambio radical na historia:

GALICIA labrega	<i>GALICIA nosa</i>
GALICIA mariñeira	<i>GALICIA nosa</i>
GALICIA obreira	<i>GALICIA nosa</i>

GALICIA irmandiña
GALICIA viva inda

recóllote da TERRA	<i>estás mui fonda</i>
recóllote do PUEBLO	<i>estás n'íl toda</i>
recóllote da HISTORIA	<i>estás borrosa</i>

Pero ademais, ao lado da exaltación da loita marxista autoritaria, hai nalgúns dos seus versos unha ideoloxía antipoder de signo libertario, sen a cal non se poden explicar estas palabras acusadoras:

Os que así nos tein só tein noso os nosos nomes
no censo.

Inda a bágoa máis pura máis sin direución acusa
ó poder.

E nesta mesma liña cómpre interpretar as denuncias dos múltiples poderes cotiáns, o canto ás distintas facetas concretas da liberdade e a necesidade dunha ruptura total:

compría romper principiando por todo
compría xirar xirar i espallar e xuntar a ver que saía
pois fora non hai orden algún que valia de imaxen

entrou o INVERNO toda a PRIMAVERA
XANEIRO ou MAIO?

a tua rara beleza crebeina entr'os brazos
i era a mais rara

(...)

non non é así como somos nin ti nin eu nin todo
é a peste da HISTORIA